

ZAMKI
CASTLES

ZAMKI

CASTLES

DĘBNO K. TARNOWA, ZAMEK	12
JEŻÓW, DWÓR OBRONNY	14
KORZKIEW, ZAMEK	16
LIPOWIEC, ZAMEK	18
NIEDZICA, ZAMEK	20
NIEPOŁOMICE, ZAMEK	22
PIESKOWA SKAŁA, ZAMEK	24
SPYTKOWICE, ZAMEK	26
SUCHA BESKIDZKA, ZAMEK	28
SZYMBARK, DWÓR OBRONNY	30
WIŚNICZ, ZAMEK	32
ZATOR, ZAMEK	34

DĘBNO k. TARNOWA, zamek

Zamek w Dębnie niedaleko Brzeska jest jednym z nielicznych zabytków świeckiej architektury polskiej późnego średniowiecza, który zachował pierwotny, prawie nie zmieniony wygląd. Jest on położony na niewielkim wzniesieniu, w otoczeniu drzew, a w jego pobliżu rozciąga się kilkuhektarowy park z aleją jesionów.

Dębiński zamek odnotowano w dokumentach już na początku XIV w., a związaną z nim wieś – w 1357 r., kiedy to została ona przeniesiona na prawo niemieckie. Dobra te należały wówczas do rodu Odrowążów. W 2. poł. XV w. otrzymał je drogą sukcesji Jakub z Dębna, kasztelan krakowski, wybitny polityk i dyplomata na dworze króla Kazimierza Jagiellończyka. Wzniósł on obecny zamek w latach 1470-1480, w posiadaniu rodu Dębińskich (przyjęli oni nazwisko od miejsca siedziby) pozostał on do 1583 r. Później znalazł się w rękach starosty lanckorońskiego Franciszka Wesseliniego, a ten przekształcił zamek w renesansową rezydencję. W XVII i XVIII w. należał do rodziny Tarłów, potem jego właścicielami byli m.in. Lanckorońscy i Jastrzębowscy. Od 1976 r. znajduje się tutaj Oddział Muzeum Okręgowego w Tarnowie. Posadowiony na kamiennych fundamentach zamek jest zbudowany z cegły, ściany zdobią wzory z zendrówek oraz bogata kamieniarza. Składa się z czterech piętrowych, jedno-traktowych, połączonych ze sobą budynków, zgrupowanych wokół czworobocznego dziedzińca. Naroża części zachodniej wzmocnione są basztami, a na ścianach wschodniej części, po stronie północnej i południowej, znajdują się wykusze. Wejście na dziedziniec prowadzi przez barokowy portal z herbem Topór (rodu Tarłów). Na poziomie piętra dziedziniec obiegają w trzech skrzydłach drewniane krużganki.

Wewnątrz zamku szczególnie warte zobaczenia są komnaty piętra w części wschodniej, zdobione gotyckimi, kamiennymi detalami. Niezwykle bogata jest zwłaszcza dekoracja wykuszy tych sal. Z zewnątrz zdobią je maswerki, więc roślinna oraz herby. Wewnątrz, we wnękach mieszczą się kamienne ławy, a na ścianach można dostrzec liczne rzeźbiarskie detale. W zamku można podziwiać również dzieła epok późniejszych: renesansowe obramienia okien i reszty dekoracji sgraffitowej, barokowe portale, a także sklepienia sal parteru pochodzące z XVI-XIX w. Wnętrza komnat urządzone tak, by odtworzyć wygląd dostatniej siedziby szlacheckiej z czasów między XV a XVIII w.

DĘBNO near TARNÓW Castle

The castle in Dębno near Brzesko is one of the few remaining examples of late-medieval Polish secular architecture that survived in its original, practically unchanged appearance. It is located on a hillock, surrounded with trees, and adjoins a park with an avenue of ash trees.

The castle is mentioned in written documents in the beginning of the 14th century, and the village even in 1357, when it was transferred to German law. The property then belonged to the Odrowąż clan. In the latter half of the 15th century, Jakub of Dębno, the Castellan of Kraków and an outstanding politician and diplomat at the court of King Kazimierz Jagiellończyk, succeeded to the estate, and had the castle built in the years 1470-1480. The castle stayed in the hand of the Dębińskis – the name Jakub's family assumed having settled here, until 1583. Later it was owned by the starost of Lanckorona, Ferenc Wesselini, who turned the castle into a Renaissance residence. In the 17th and 18th centuries it belonged to the Tarto family; subsequently it was owned by the Lanckoroński and Jastrzębowski families. Since 1976, it has housed a section of the Tarnów District Museum.

The castle is founded on a stone footing, built of brick, and its walls are decorated with a pattern of decorative bricks and elaborate stonework. It consists of four two-storey, single-circuit, interconnected buildings, grouped around a quadrangular inner courtyard. Western quoins are reinforced with turrets, while the eastern walls have bays to the north and the south. The entrance to the courtyard is through a Baroque gateway with the Topór coat-of-arms (the emblem of the Tartowski clan). In the upper level, a wooden gallery lines three of the courtyard's wings.

The interiors are particularly noteworthy for the upper chambers in the eastern part, decorated with Gothic stone details, notably in the bay windows. On the outside, the latter are decorated with tracery, floral patterns and coats-of-arms. Inside the bay's niches, stone benches are placed, and the walls feature numerous sculpted details. Later artwork can also be admired here: Renaissance window frames, the remains of *sgraffito*, Baroque doorways, and ground floor vaults, dating to the 16th to 19th centuries. The chambers were arranged to reflect the appearance of a wealthy aristocratic home throughout the 15th to 18th centuries.

JEŻÓW, dwór obronny

Dwór w Jeżowie wznosi się pośród drzew, na łagodnie opadającym ku rzece Białej stoku, po zachodniej stronie drogi prowadzącej ze Stróż do Bobowej. Zbudowany został najpewniej pod koniec XV w., a w 1529 r. trafił w ręce Adama Strasza herbu Ogończyk. Przebudował on dwór, obniżając go o jedną kondygnację, a do południowej części z owalną wieżą dobudował tej samej szerokości część północną. Prace ukończono w 1544 r., o czym informuje tablica nad wejściem do dworu, z herbem Ogończyk i napisem: „Gdi Pan Bóg Snamy Wsytko Miecz Będziemy”.

W XVII i XVIII w. Jeżów wielokrotnie zmieniał właścicieli, a na przełomie XVIII i XIX w. znajdował się w tak złym stanie, że na piętrze urządzono spichlerz. Około 1900 r. znalazł się w posiadaniu Kazimierza Ramuła, który podjął się jego odnowy. Po II wojnie światowej budynek znów stał opuszczony. Dopiero w latach 60. XX w. dwór odrestaurowano, przywracając mu wygląd z czasów renesansu. Obecnie pełni on rolę Domu Pracy Twórczej Liceum Sztuk Plastycznych w Tarnowie.

Obronny, gotycko-renesansowy dwór posiadał umocnienia w postaci ostrokoła i fosy, której zarys jest jeszcze widoczny. Na niewielkiej pochylności od południowego wschodu zachowały się także ślady kwaterowego ogrodu renesansowego. Piętrowy dwór jest posadowiony na wysokich piwnicach, zbudowany z ciosów piaskowca i otynkowany, nakryty dachem gontowym. W południowo-wschodnim narożniku znajduje się owalna baszta. Jej górna, szersza część wspiera się na kilkunastu krokwiniach (wspornikach) w formie arkadek, obiegających basztę dokoła. Wejście do dworu prowadzi po schodach przy ścianie północnej, pod którymi znajdują się drzwi do wysokich piwnic.

Plan dworu jest zbliżony do kwadratu, podzielonego wewnątrz na cztery podobnej wielkości pomieszczenia. Tylko na piętrze, od strony północnej, znajduje się duża sala, zajmująca połowę budynku. Wewnątrz zachowały się elementy pierwotnej kamieniarki renesansowej: obramienia drzwi, na piętrze kominek z jońskimi pilastrami, a nad drzwiami w zachodniej izbie – tablica adoracyjna przedstawiająca Adama Strasza klęczącego przed upadającym pod krzyżem Chrystusem. Ściany sal zdobią renesansowe malowidła odpowiadające ich przeznaczeniu: krajobrazy i ornamenty roślinne w pokojach mieszkalnych, a wizerunki świętych w dawnej kaplicy.

The Jeżów mansion rises above the trees at the gentle slope descending towards the Biła river, west of the Stróże–Bobowa road. Probably built in the late 15th century, in 1529 it became the property of Adam Strasz, of the Ogończyk coat-of-arms. The new owner rebuilt the residence, lowering it by one level, and adding an oval tower in the north to mirror the existing south tower. The remodelling works were completed in 1544, as witnessed by the memorial plaque over the north entrance, bearing the Ogończyk coat-of-arms and an inscription: *Gdi Pan Bóg Snami Wsytko Miecz Będziemy* (Should the Lord Dwell with Us, Then We Shall Have All).

In the 17th and 18th centuries Jeżów often changed hands, and at the turn of the 18th and 19th centuries it became so dilapidated that its upper floors were destined to serve as a granary. Around 1900 it was purchased by Kazimierz Ramuś, who undertook to renovate it. After the second world war, however, the building again stood abandoned. Only in the 1960s was the mansion restored to its Renaissance form. Today it houses Creative Workshops of the Tarnów Arts College.

Part-Gothic, part-Renaissance, the fortified mansion was surrounded with a palisade and

a moat, the outline of which is still discernible. On the gentle slope to the south-east, traces of a Renaissance garden plan can be seen. The mansion is a one-storey building with high vaulted cellars, built of sandstone slabs and covered in plaster, with a shingle roof. At the south-east corner of the mansion stands an oval tower. It widens towards the top, where it is supported with a gallery, which surrounds it. The entrance is situated at the top of the stairs in the northern façade, under which the door to the high vaults was placed.

The plan of the building is rectangular, almost square, subdivided into four chambers of nearly identical dimensions. Only the northern half of the upper floor contains one large hall.

Preserved inside are elements of original Renaissance stonework: door frames, a fireplace with ionic columns upstairs, and above the entrance in the western chamber – a votive plaque depicting Adam Strasz kneeling before Christ, who is falling under the weight of the cross. The walls of the chambers are decorated with Renaissance paintings matching their respective functions: landscapes and floral ornaments in the living quarters; saints in the former chapel.

JEŻÓW Fortified Mansion

KORZKIEW, zamek

Korzkiew jest położona w niewielkiej odległości na północ od Krakowa. Na wzgórzu w zakolu rzeczki Korzkiewki wznosi się zamek otoczony XIX-wiecznym zespołem parkowym. Z zamkowego wzgórza rozciąga się widok na wieś oraz stojący na sąsiednim wzgórzu XVII-wieczny kościół parafialny. Cały ten teren należy do Korzkiewskiego Parku Kulturowego.

Początki zamku w Korzkwi sięgają 2. poł. XIV stulecia, kiedy na stromym wzniesieniu powstała wieża mieszkalno-obronna otoczona kamiennym murem. Inicjatorem budowy tego założenia był zapewne Jan z Syrokomli, który zakupił górę Korzkiew w 1352 r. Później zamek przeszedł w posiadanie Szczepana Świętopelka z Irządz, by przed końcem XV w. stać się własnością bogatego krakowskiego mieszczanina Piotra Krupki. Wówczas została przeprowadzona rozbudowa zamku. W latach 60. XVI w. zamek należał do Zborowskich, później do rodziny Ługowskich, w posiadaniu której pozostawał przez następne stulecie. W trakcie rozbudowy w wiekach XV i XVI zamek uzyskał swój zasadniczy kształt. Został gruntownie odnowiony i wzbogacony o loggię w 1720 r., kiedy to znajdował się w posiadaniu rodziny Jordanów. Po nich właścicielami zamku byli Wesslowie i Wodzicy. Ci ostatni zamieszkiwali dworek u stóp zamku, który służył wówczas jako lamus. Na przełomie XIX i XX w. zamek popadł w ruinę. Zakupiony w 1997 r. przez krakowskiego architekta Jerzego Donimirskiego, powoli odzyskuje utraconą świetność.

Zamek posadowiony jest na skale stromo opadającej w kierunku północnym i wschodnim. Do wejścia głównego, znajdującego się po stronie południowej, wiedzie droga wzdłuż zamkowego muru. Wejście na zamkowy dziedziniec prowadzi przez budynek bramny, w przyziemiu którego mieści się półkoliście zamknięta brama. Dziedziniec jest niewielki, otoczony murem z drewnianymi gankami, strzelnicami i dwiema basztami. W głównym, najstarszym skrzydle zamku na parterze mieści się wielka sala przekryta sklepieniem kolebkowym z lunetami; poniżej znajdują się przestronne piwnice.

Nie tak dawno będący jeszcze ruiną, korzkiewski zamek został już częściowo odbudowany; działa tutaj hotel i restauracja. Niezwykle wysmakowane detale wnętrz: kominki, podłoga ułożona z drewnianych klocków, solidne parapety, kute poręcze, zabytkowe meble oraz interesujące sztychy na ścianach tworzą niezwykle klimat tego miejsca.

Korzkiew is situated close to the north of Kraków. Its castle stands within a 19th-century park on a hill encircled by a meander of the Korzkiewka stream. The castle hill commands a view of the village and the 17th-century parish church perched atop the neighbouring hill. The whole area is a part of the Korzkiewski Cultural Park.

The history of the castle in Korzkiew began in the latter half of the 14th century, when a residential and defensive keep was built on the steep hill and surrounded by a stone wall. Its construction may have been initiated by Jan of Syrokomla, who purchased Korzkiew Hill in 1352. Later the castle fell into the hands of Szczepan Świętopęk of Irządze, to become the property of a rich Kraków burgher, Piotr Krupka, by the end of the 15th century. During this time the castle expanded. In the 1560s, the castle was owned by the Zborowskis and later by the Ługowskis, who held it for the following century. These 15th- and 16th-century remodellings gave the castle its basic shape. In 1720, in the hands of the Jordan family, it was thoroughly renovated and furnished with a loggia. They were followed by the Wessls and Wodzickis. The latter lived in the manor house at the foot of the castle, as at that time the cas-

tle was used only as additional storage space. At the turn of the 19th century, the castle fell into ruin. Purchased in 1997 by a Kraków architect, Jerzy Donimirski, it is slowly regaining the grandeur it once lost.

The castle is situated on a rock dropping steeply to the north and east. The road going along the castle wall leads to the main entrance situated in the south. Access to the courtyard is possible through the gatehouse with its gate with crescent-shaped top. The courtyard itself is quite small and is surrounded by a wall with wooden battlements, embrasures, and two towers. The ground floor of the main and oldest wing of the castle houses the Grand Hall covered with barrel vaulting with small windows, and spacious cellars stretch below.

Until recently a ruin, the castle in Korzkiew has been partially restored and turned into a hotel and restaurant. The highly refined interior includes fireplaces, floors arranged from wooden blocks, massive window sills, wrought railings, historical furniture, and interesting murals on the walls, all contributing to build the unique atmosphere of the place.

KORZKIEW Castle

LIPOWIEC, zamek

Na wysokim, lesistym wzgórzu nad Wisłą, na północ od wsi Babice znajdują się ruiny zamku zwanego Lipowcem. Najstarsze fragmenty wieży datowane są na koniec XIII lub początek XIV w. Istnienie zamku potwierdzają dokumenty z 1303 i 1308 r. dotyczące biskupa krakowskiego Jana Muskaty. W okresie walk z Władysławem Łokietkiem wznosił on tutaj warowną wieżę. Na początku XV w., z inicjatywy biskupa Zbigniewa Oleśnickiego przeprowadzono rozbudowę obiektu. Przekształciła ona obronne założenie z dominującą wieżą w wygodną i okazałą rezydencję.

Prawdopodobnie od końca XV stulecia, a już na pewno w XVI w. – okresie walk i sporów religijnych – zamek pełnił rolę więzienia dla kleru. Po pożarze w 1. poł. XVII w. został odbudowany i umocniony, jednak w 1655 r. zajęli go Szwedzi, a ustępując po dwóch latach, spalili go. Prace przeprowadzone w 1. poł. XVIII w. z inicjatywy biskupa Felicjana Szaniawskiego objęły przebudowę i adaptację pomieszczeń zamkowych na dom poprawczy dla duchownych. Do 1789 r. zamek był własnością biskupów krakowskich. Przejęty przez władze austriackie popadł w ruinę, a ok. 1800 r. pożar zniszczył jego dach i poważnie naruszył mury.

Główny korpus zamkowy, zbudowany z kamienia i cegły, jest dwupiętrowy, zgrupowany wokół niewielkiego, pięciobocznego, nieregularnego dziedzińca i otoczony murami z umocnieniami bastionowymi. W południowo-wschodnim narożniku dziedzińca znajduje się okrągła wieża. Z jej szczytu rozciąga się wspaniały widok na dolinę Wisły i położony u stóp zamku Nadwiślański Park Etnograficzny. Zamek właściwy otoczony jest od południa, zachodu i północy chodnikiem straży, zamkniętym niskim murem z otworami strzelniczymi. Po stronie wschodniej zabudowań zamkowych mieści się obszerny dziedziniec gospodarski.

Przeprowadzone w XX w. prace konserwatorskie doprowadziły do zachowania zamku w formie trwałej ruiny. Z najstarszego, gotyckiego zamku zachowała się wieża i fragmenty murów zewnętrznych od północy i zachodu, wtopione w ścianę głównego korpusu. Z czasów XV-wiecznej przebudowy pozostały również herby biskupa Wojciecha Jastrzębca oraz biskupa Zbigniewa Oleśnickiego. Wewnątrz zamku można zobaczyć cele więzienne z zachowanymi detalami architektonicznymi oraz niewielką ekspozycję historyczną.

LIPOWIEC Castle

Upon a high, woody hill over the Vistula river, north of the village of Babice, there lie the ruins of a castle known as Lipowiec. The oldest fragments of the tower date to the late 13th or early 14th century. The castle's existence was documented in writing in 1303 and 1308 in sources linking it to the Bishop of Kraków, Jan Muskata. During his fight against Ladislaus the Elbow-High or Short (Władysław Łokietek), the bishop built a keep here. In the beginning of the 15th century, bishop Zbigniew Oleśnicki had the site extended and turned the fortified castle into a comfortable and grand dwelling.

Most probably since the end of the 15th, and certainly throughout the 16th century – the period of struggle for power and religious disputes – the castle served as a prison for clergy. After a fire in the first half of the 17th century it was reconstructed and reinforced, however in 1655 the Swedes captured it, and when they were fleeing two years later, they burnt the castle. The works commissioned in the first half of the 18th century by bishop Felicjan Szaniawski included the reconstruction and adaptation of castle buildings into a corrective institution for clergymen. Until 1789 the castle remained the property of the bishops of Kraków. When seized by Austrian administration, it fell into ruin; around the year 1800 a fire consumed the roof and seriously damaged the walls.

The main corpus of the castle, built of stone and brick, is two-storey high. Laid out around a small, irregular pentagonal courtyard, it is surrounded by castellated walls. In the south-eastern corner of the courtyard stands a round tower commanding a magnificent panorama of the Vistula Valley and the Nadwiślański Open-Air Ethnographic Museum situated at the foot of the castle hill. The castle proper is surrounded from the south, west, and north by a watchmen's gallery and a low wall with shooting holes. East to the castle there is another, spacious auxiliary yard.

20th-century conservation works were aimed at permanent preservation of the castle ruins. The tower and fragments of outer walls assimilated into the main corpus in the north and east remain from the oldest, Gothic keep. 15th-century reconstruction also left behind coats-of-arms of bishops Wojciech Jastrzębiec and Zbigniew Oleśnicki. Preserved inside the castle are prison cells with some surviving architectural detail, and a modest historical exhibition.

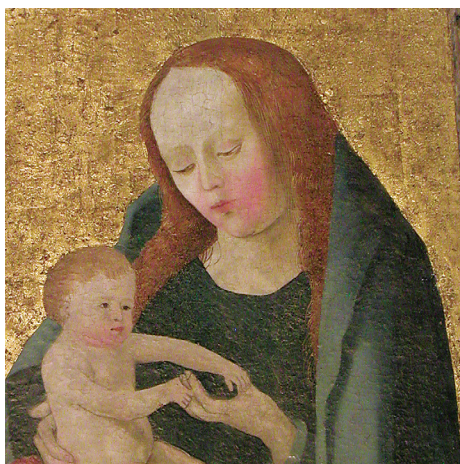
Zamek w Niedzicy, położony na stromej skale nad spiętrzonymi w Zalewie Czorsztyńskim wodami Dunajca, był grodem obronnym pogranicza polsko-węgierskiego. Granica na Dunajcu oddzielała węgierski zamek w Niedzicy panujący nad Spiszem od polskiego zamku w Czorsztynie.

Pierwsza wzmianka o zamku w Niedzicy pochodzi z początku XIV w. Były to zapewne ziemnodrewniane umocnienia. Budowa murowanego założenia przed 1330 r. przypisywana jest węgierskiemu rodowi Berzeviczych lub Wilhelmowi Drugethowi. Powstał wówczas tzw. zamek górny złożony z muru obwodowego i wieży. Kolejna rozbudowa przeprowadzona przez Berzeviczych objęła skrzydło południowe, gdzie umieszczono salę gotycką i kaplicę. Nowy właściciel zamku, Emeryk Zapolya, przebudował go ok. poł. XV w., powiększając o tzw. zamek średni. W 1529 r. Niedzica przeszła w ręce Hieronima Łaskiego, ale niedługo potem stała się własnością Horvathów. Na przełomie XVI i XVII w. zamek został przebudowany w stylu renesansowym przez Jerzego Horvatha i rozbudowany o tzw. zamek dolny. Zasadniczo w tej postaci przetrwał do naszych czasów. Później Niedzica trafiła do rąk rodziny Giovanelli, by po przeszło stu latach, w 1776 r. powrócić do Horvathów. W połowie XIX w. zamek należał do rodu Salamonów, którzy władali nim do 1943 r.

Po 1945 r. zamek poddano konserwacji i odbudowie, powierzając go w użytkowanie Stowarzyszeniu Historyków Sztuki. Zamek mieści obecnie Dom Pracy Twórczej SHS, pokoje gościnne w zamku dolnym i drewnianym budynku tzw. celnicy, czyli siedziby międzywojennej służby granicznej, muzeum i restaurację. W muzeum zamkowym znajdują się zbiory archeologiczne, zbiory malarstwa i rzemiosła artystycznego, a także hungarica.

Wejście na teren założenia zamkowego prowadzi przez wjazd wykonany podczas przebudowy na przełomie XVI i XVII w. Znajduje się on od strony zachodniej i wiedzie na nieregularny dziedziniec, wokół którego zgrupowane są zabudowania zamku dolnego. Otacza je mur z pięcioma basztami. Schody przy stromej skale wspinają się ku niewielkim zabudowaniom zamku średniego, przylegającym do zamku górnego (wysokiego). Ośrodkiem najstarszej części zamku była wieża z przyległymi budynkami mieszkalnymi i kaplicą.

Z niedzickim zamkiem związanych jest wiele legend; w niektórych jest pewnie ziarno prawdy... Opowiadane są historie o tutejszych lochach i izbie tortur, o egzekucjach zbójników, którzy zamieszkiwali zamek w XVI w., a także o ukrytym w podziemiach zamku skarbie Inków.

NIEDZICA, zamek

NIEDZICA Castle

The Niedzica Castle, perched on a steep rock, overlooking the waters of Dunajec dammed up into Czorsztyński Reservoir, was once an important defensive stronghold in Polish-Hungarian borderlands. The Dunajec River separated the Hungarian castle in Niedzica, which ruled over the Spisz (Spis), from the Polish castle in Czorsztyn.

The first written reference to the Niedzica castle, at the time most probably merely earth and timber reinforcements, dates to early 14th century. Foundation of a stone building before 1330 is attributed to the Hungarian Berzeviczy family or to Wilhelm Drugeth. First the upper castle was built, with an outer fortified wall and a keep. The castle was soon extended by the Berzeviczys: a Gothic hall and a chapel were situated in the southerly wing. The castle's new owner, Emeryk Zapolya, remodelled it around mid-15th century, adding the so-called middle castle. In 1529 Niedzica was briefly owned by Hieronim Łaski, and soon afterwards was taken over by the Horvath family. At the turn of the 16th century, Gyorgy Horvath had the stronghold refurbished in the Renaissance style and supplemented it with the lower castle. From that moment on, it has remained nearly unchanged. Later, Niedzica was inhabited by the Giovanelli family, only to return to the Horvaths approximately a hundred years later, in 1776. In mid-19th century the castle belonged to the Salamon family who controlled it until 1943.

After 1945 the castle underwent renovation and conservation works, and was entrusted to the Art Historians' Society. Today it houses a retreat for the Society's study projects, guestrooms in the lower castle, and in the wooden "customs chamber" where border guards were stationed between wars, a museum, and a restaurant. The museum's exhibits include archaeological findings, a painting and applied arts gallery, as well as a collection of Hungarica.

The present entryway to the castle dates back to the remodelling at the turn of the 16th century. Located in the west, it leads into an irregular courtyard, around which the buildings of the lower castle are grouped, surrounded by a wall with five towers. The stairs ascend a steep rock towards the smaller middle castle, which neighbours the upper (or high) castle. The tower with adjoining living quarters and a chapel used to be the centre of the castle's oldest section.

NIEPOŁOMICE, zamek

Niepołomicki zamek jest drugą, obok kościoła parafialnego, fundacją kazimierzowską w tym mieście. Wybudowany w połowie XIV w., był miejscem ważnych spotkań politycznych i dyplomatycznych; stąd wyruszyli królowie na myśliwskie wyprawy do pobliskiej Puszczy Niepołomickiej. Renesansową formę nadała niepołomickiej siedzibie przebudowa z czasów Zygmunta Augusta (1550-1571). Pracami kierował budowniczy Tomasz Grzymała, a pomagali mu murator Wincenty oraz Włoch Piotr Mezzo. Wówczas zamek stał się regularnie rozplanowaną budowlą na rzucie kwadratu, z wewnętrznym, arkadowym dziedzińcem. Dalsze prace przy zamku były prowadzone w latach 1585 i 1637. Przy południowym skrzydle zamku założono włoskie ogrody, powstałe z woli królowej Bony.

Najazd Szwedów w połowie XVII w. spowodował upadek tej królewskiej rezydencji. Po pierwszym rozbiórce Polski w 1772 r. Niepołomice, a wraz z nimi zamek, znalazły się pod panowaniem austriackim. Zaborcy przeznaczili zamek na koszary i rozebrali drugie piętro. W XIX w. obiekt odnowiono z przeznaczeniem na siedzibę administracji, taką funkcję pełnił jeszcze po II wojnie światowej. Kiedy w 1991 r. przeszedł na własność gminy Niepołomice, przystąpiono do kompleksowej renowacji. Po kilku latach remontów i prac adaptacyjnych królewska siedziba odzyskała swą dawną świetność.

Zamek założony na planie czworoboku, z obszernym, zbliżonym do kwadratu dziedzińcem, zwrócony jest fasadą w stronę południowo-zachodnią. Dziedziniec otaczają z trzech stron arkadowe, XVII-wieczne krużganki: na parterze filarowe, a na piętrze kolumnowe. W trzech narożach dziedzińca znajdują się przybudówki; w dwóch z nich mieszczą się klatki schodowe. Główną bramę wjazdową zdobi renesansowy portal, powstały po 1550 r. i uzupełniony w XVII w. górną, manierystyczną częścią. Wewnątrz zachowane są pomieszczenia skarbcza (z lat 1561-1563) ze sklepieniem wspartym na masywnym filarze oraz sali akustycznej o sklepieniu klasztornym, obejmującej dwie kondygnacje.

Obecnie w zabytkowych wnętrzach zamku działalność prowadzi Centrum Kultury „Zamek” oraz Muzeum Niepołomickie, prezentujące eksponaty myśliwskie i łowieckie, a także zbiory Włodzimierza Puchalskiego. Działają tutaj również restauracja i sale konferencyjne.

Besides the parish church, Niepołomice castle is the only building founded in the town by King Casimir the Great (Kazimierz Wielki). Constructed in the mid-14th century, the castle became the place of momentous political and diplomatic meetings, and the base for hunting expeditions to the nearby Niepołomice Forest. The current, Renaissance appearance of the castle dates to the reign of King Sigismund (Zygmunt) August (1550-1571). The works were headed by the master stonemason Tomasz Grzymała, assisted by the bricklayer Wincenty, and an Italian by the name of Pietro Mezzo. Thus developed, the castle became a regular square edifice with an arcaded inner courtyard. Further improvements followed in 1585 and 1637. In order to please Queen Bona Sforza, Italian gardens were laid next to the southern wing.

The Swedish raid in mid-17th century prompted the fall of this royal residence. After the First Partition of Poland in 1772, Niepołomice, the castle included, fell under Austrian administration. The occupants turned the castle into military barracks and dismantled the second floor. In the 19th century, the castle was renovated and designated to house various administrative offices, a function it continued to perform even after the second world war. When

in 1991 the estate became the property of the Niepołomice municipality, a thorough renovation commenced. Several years later the castle was restored to its former glory.

The castle has a rectangular courtyard, approximating an ideal square, and its façade overlooks south-east. Three sides of the courtyard are lined with 17th-century arcades: with pillars on the ground floor, and columns in the upper floor. Two of the three annexes in the corners contain staircases. The main entryway is decorated with a Renaissance portal, post-1550, supplemented in the 17th century with the upper Renaissance-mannerist part. Surviving interiors include a treasury (dating back to 1561-1563) with a vault supported upon a solid pillar, and a two-storey-high acoustic room with a cloister vault.

Today the historic interiors accommodate the Zamek Culture Centre and the Niepołomice Museum presenting hunting objects and trophies and the collection of Włodzimierz Puchalski. The castle also houses a hotel and restaurant.

NIEPOŁOMICE Castle

PIESKOWA SKAŁA, zamek

W północnej części Ojcowskiego Paru Narodowego, na wysokim cyplu skalnym nad doliną Prądnika góruje zamek w Pieskowej Skale. Wzniesiony przy starej drodze handlowej prowadzącej z Krakowa na Śląsk, jest warowną rezydencją renesansową z zachowanymi elementami średniowiecznymi i uzupełnieniami z późniejszych epok.

Kroniki notują, iż pierwsze umocnienia znajdowały się na skalnym występie już w 1315 r. Kazimierz Wielki zlecił wzniesienie tutaj obronnej wieży i obwarowań. W 1377 r. zamek został nadany przez Ludwika Węgierskiego Piotrowi Szafrąncowi i w rękach tego rodu pozostawał do początku XVII w. Za rządów Szafrąnców, w latach 40. i 70. XVI w., został przebudowany i powiększony w stylu renesansowym, wtedy też powstał dziedziniec z krążgankami. W XVII w. należał do Michała Zebrzydowskiego, który wznosił tu kaplicę i umocnił zamek fortyfikacjami. Zniszczony przez Szwedów zamek kupili następnie Wielopolscy, którzy go odbudowali i na nowo wyposażyli. W XIX w., dwukrotnie spalony, popadł w ruinę. W 1903 r. zakupiło go i zaadaptowało na obiekt letniskowy warszawskie Towarzystwo Akcyjne Zamek Pieskowa Skala. Po przejęciu przez państwo (po 1945 r.) zamek przekazano Państwowym Zbiorom Sztuki na Wawelu, które powołały tutaj swój oddział.

Rezydencja w Pieskowej Skale to przede wszystkim renesansowy zamek z trapezowym dziedzińcem otoczonym arkadowymi krążgankami, wspartymi na filarach i zdobionymi maszkaronami. W skrzydle wschodnim, od strony dziedzińca, znajduje się ryzalit mieszczący bramę wjazdową. W zabudowania tego skrzydła została włączona gotycka baszta obronna. Od północy dziedziniec zamyka mur dochodzący do skały nazywanej Dorotką. W tej części znajduje się XVII-wieczna kaplica św. Michała Archanioła z kryptami w podziemiach. Po wschodniej stronie zamku znajduje się dawne podgrodzie – rozległy dziedziniec zamknięty od południa podwójnymi murami obronnymi, od północy dwupiętrową oficyną i basztą, a od wschodu – kurtyną z dwoma bastionami w narożnikach.

Główny, renesansowy zamek mieści poniżej poziomu dziedzińca dwie kondygnacje z szeregiem sklepionych pomieszczeń. W salach wyższych pięter, nakrytych belkowymi stropami, zgromadzono dzieła malarstwa i rzeźby, a także meble i wyroby rzemiosła artystycznego z okresu od XIV do poł. XIX w.

PIESKOWA SKAŁA Castle

In the northern part of the Ojców National Park, upon a high rocky promontory above the Prądnik valley, reigns the Pieskowa Skała castle. Erected on the ancient trade route connecting Kraków to Silesia, it is a defensive Renaissance stronghold with some medieval elements preserved, and with additions dating from later epochs.

The chronicles note the earliest fortifications in this place already in the year 1315. King Kazimierz Wielki (Casimir the Great) had a keep and bastions built here. In 1377, King Louis d'Anjou granted the castle to Piotr Szafraniec, of whose family it remained property until the early 17th century. During the Szafraniec administration, in the 1540s and 1570s, the castle was extended and rebuilt in Renaissance style; it is then that the arcades in the courtyard were constructed. In the 17th century, the residence belonged to Michał Zebrzydowski, who founded a chapel and reinforced the castle with battlements. Badly damaged by the Swedish army, the estate was bought by the Wielopolski family, who restored it and furnished its interiors anew. In the 19th century, the castle twice fell victim to fire, and it turned to ruin. In 1903, the 'Pieskowa Skała' Stocks and Bonds Society of Warsaw bought the castle and converted it into a holiday resort. After the appropriation by the Polish State in 1945, it was to the Wawel National Art Collection, which made it its branch.

Pieskowa Skała is above all a Renaissance castle with a trapeze-shaped courtyard lined with arcades, supported by pillars and decorated with gargoyles. Part of the eastern wing has an entrance gate and is set forth on the courtyard side. The eastern wing incorporates an earlier Gothic tower. To the north, the courtyard is encased with a wall adjoining the so-called 'Dorotka' rock. This part includes the 17th-century chapel of St Michael the Archangel, with vaulted crypts underground. To the east, the former lower castle is located – a vast courtyard bordered to the south by a double girth of defensive walls, to the north by a two-storey annex, and to the east by a curtain wall with two corner bastions.

The main body of the Renaissance castle accommodates two floors below the courtyard level with a number of vaults, while the chambers in the upper floors have flat ceilings with wooden beams. On the top floors, a collection of paintings, sculptures, furniture and applied arts has been gathered, which presents objects dating from the 14th to the mid-19th century.

SPYTKOWICE, zamek

Na pograniczu ziemi krakowskiej i Śląska, po prawej stronie Wisły, znajduje się wieś Spytkowice. Wymieniona w dokumentach w 1228 r., należała od 1315 r. do księstwa oświęcimskiego, a od 1445 r. do księstwa zatorskiego. W 1488 r. została sprzedana Piotrowi Myszkowskiemu, którego syn, Wawrzyniec, w 1. poł. XVI w. przebudował tutejszy zamek w stylu gotycko-renesansowym. Rozbudowany przez Szyszkowskich (1622-1643), stał się okazałą rezydencją wczesnobarokową. Przebudowę zamku dokończył Łukasz Opaliński, który przejął go po Szyszkowskich. W okolicy zamku znajdowało się wówczas wiele stawów rybnych, będących źródłem sporych dochodów. Dzięki nim Mikołaj Myszkowski, syn Wawrzyńca, był w poł. XVI w. jednym z najbogatszych ludzi w Królestwie.

Od XVIII w. właściciele zmieniali się często, ale nie zamieszkiwali zamku. Od połowy XIX w. Spytkowice należały do Potockich; ówczesny dzierżawca, Michał Naimski, doprowadził do rozkwitu spytkowickie stawy. Zniszczonego w czasie II wojny światowej majątku rzekli się Potoccy na rzecz Skarbu Państwa, a ten przekazał go Naczelnej Dyrekcji Archiwów. Dzięki generalnemu remontowi i rozbudowie w latach 90. zamek został przystosowany do obecnej funkcji: mieści się tutaj siedziba Ekspozytury Archiwum Państwowego w Krakowie.

Zwrócony frontem na południe zamek jest muryowanym i tynkowanym budynkiem o trzech skrzydłach ujmujących prostokątny dziedziniec. Elewację frontową flankują narożne, kwadratowe wieże. Posadowiony na głębokich, częściowo sklepionych piwnicach zamek wzniesiono głównie z cegły. W najstarszych częściach skrzydła frontowego widoczne są fragmenty kamiennego muru, pozostawione bez tynku. Piętrowe skrzydła nakrywają wysokie, dwuspadowe dachy, mieszczące użytkowe poddasze.

Na osi wejścia prowadzącego przez portal z herbem Szyszkowskich (Ostoja) znajduje się sień główna. Sale w układzie jednotraktowym skomunikowane są galerią obiegającą od wewnątrz dziedziniec. We wnętrzach zachowały się wspaniałe, kamienne portale: od późnogotyckiego w południowo-wschodnim narożniku zamku, poprzez renesansowe aż do barokowych z herbem Ostoja.

Ekspozytura w Spytkowicach rozpoczęła działalność w 1995 r. i jest głównym magazynem archiwów krakowskich. Znajdują się tu m.in. akta Urzędu Miasta Krakowa z okresu od połowy XIX w. do 1945 r., zespół metryk parafii krakowskich z okresu od 1798 r. do końca XIX w. i dokumenty starostw powiatowych z okresu międzywojennego. Obecnie zgromadzonych jest tutaj łącznie dziewięć kilometrów bieżących akt, uporządkowanych w ok. 500 zespołów.

SPYTKOWICE

Castle

On the borderland between the Kraków district and Silesia, on the right bank of the Vistula river, lies the village of Spytkowice. Named in a document from 1228, from 1315 it belonged to the Oświęcim Princedom, and from 1445 to the Zator Princedom. In 1488 it was sold to Piotr Myszkowski, whose son Wawrzyniec had the existing castle remodelled in Gothic-Renaissance style in the first half of the 16th century. The castle, extended by the Szyszkowski family (1622-1643), became a glamorous, late-Baroque residence. The reconstruction was completed by Łukasz Opaliński, who took over from the Szyszkowskis. As the area abounded with fishponds bringing in high profits, Mikołaj Myszkowski, son of Wawrzyniec, was in the mid-16th century one of the richest people in Poland.

From the 18th century onwards the castle often changed hands, but the owners never moved in to live there. As of the mid-19th century Spytkowice belonged to the Potocki clan; their tenant Michał Naimski developed the fisheries there. The Potockis ceded the estate, which was ruined during the second world war, to the Polish State; subsequently, it was given to the State Archives' Administration. In a thorough renovation and extension in the 1990s, the castle was adapted to its present function – and today it houses a branch of the State Archives in Kraków.

Facing south, the castle is a stone-and-brick building with plaster-covered walls, with three wings embracing a rectangular courtyard. The main façade is flanked with square corner towers. Founded upon deep, partly vaulted cellars, the castle was built mostly of brick. In the oldest sections of the front part, fragments of a stone wall are showing, free of plaster. Two-storey wings are covered with tall, double-pitched gable roofs, hiding an extra, attic storey.

The portal with the Szyszkowski family coat-of-arms – the Ostoja – leads to the main vestibule at its axis. There is a single circulation tract, and the rooms are connected with an inner gallery around the courtyard. In the interiors, magnificent stone portals have survived: from a late-Gothic doorway in the south-eastern corner, through Renaissance entryways, to Baroque gates bearing the Ostoja coat-of-arms.

The branch of the State Archives in Spytkowice was opened in 1995 and is now the main storage space of the Kraków's archives. Kept here, among other documents, are the Kraków city records from the mid-19th century to 1945, birth certificate logs from 1798 to the end of the 19th century, and district authority files from 1918-1939. At present, 9 kilometres of records, divided into approximately 500 subsets, are stored here.

SUCHA BESKIDZKA, zamek

Sucha Beskidzka jest położona w dolinie Skawy, pomiędzy grzbiecami Beskidu Makowskiego, Małego i Żywieckiego. Lokowana na prawie niemieckim w 1405 r., otrzymała prawa miejskie w 1896 r.

Początkowo Suchą władał ród Strzałów, natomiast na przelocie XV i XVI w. – Słupskich. W połowie XVI w., poprzez mariaż z córką Stanisława Słupskiego, dziedzicem wsi został złotnik krakowski Gaspar Castiglione vel Kasper Suski. W 1554 r. wznosił on kamienno-drewniany dwór obronny. Jego potomkowie, zadłużeni u Komorowskich, sprzedali majątek w 1608 r. Nowy właściciel Suchoj, Piotr Komorowski, rozbudował dwór, nadając mu charakter okazałej rezydencji w stylu renesansowym. W połowie XVII w. majątek na dwa stulecia stał się własnością Wielopolskich. Dzięki Annie z Lubomirskich Wielopolskiej ok. 1708 r. zamek został powiększony i zmodernizowany. W 2. poł. XIX w. należał do Branickich, a w latach 20. i 30. XX w. do Tarnowskich. W czasie wojny wyposażenie zamku oraz biblioteka uległy rozproszeniu.

Po wojnie zamek w Suchoj był m.in. siedzibą szkoły i nadleśnictwa. W 1996 r. kompleks zamkowy przejął samorząd lokalny. Obecnie w zamku mieści się Muzeum Miejskie, Miejski Ośrodek Kultury – Zamek i Galeria Sztuki, Wyższa Szkoła Turystyki i Ekologii oraz restauracja i hotel „Kasper Suski”.

Zbudowane z kamienia i cegły założenie zamkowe składa się z trzech skrzydeł, tworzących otwarty na wschód dziedziniec. Otaczają go dwukondygnacyjne, arkadowe krużganki piętrowego skrzydła południowego i zachodniego z narożnymi loggiami oraz parterowe skrzydło północne. Bryła zamku jest urozmaicona czterema wieżami, w tym jedną zegarową. Obramienia okien, drzwi oraz cokoty i łuki arkad zostały wykonane z piaskowca; na niektórych detalach zachowały się herby właścicieli zamku.

W zamkowych wnętrzach warto obejrzeć okazałą Salę Rycerską i kaplicę w wieży zegarowej, a także zbiory Muzeum Miejskiego, mieszczącego się na piętrze skrzydła południowego. Salę Rycerską nakrywa strop belkowy, a zdobi okazały, kamienny, późnorenesansowy kominek z herbami Piotra Komorowskiego (Korczak) i jego żony Katarzyny Przerębskiej (Nowina). Kaplicę znajdującą się na piętrze wieży zegarowej nakrywa sklepienie w formie kapy, a na ścianach widoczne są fragmenty polichromii.

Od strony południowej zamek otacza ogród w stylu angielskiego parku krajobrazowego. Na terenie parku w Domu Ogrodnika mieści się Izba Regionalna Towarzystwa Miłośników Ziemi Suskiej oraz neogotycka oranżeria.

SUCHA BESKIDZKA

Castle

Sucha Beskidzka lies in the valley of the Skawa River, surrounded by the mountain ranges of Beskid Makowski, Mały, and Żywiecki. Chartered as a village on the power of German Law in 1405, it later became a town.

Initially, Sucha was owned by the Strzała 'clan', and at the turn of the 15th century by the Stupskis. In the mid-16th century, it was acquired through marriage to the daughter of Stanisław Stupski by Gaspar Castiglione vel Kasper Suski, a goldsmith from Kraków. He had a defensive manor built of wood and stone in the grounds. His heirs, in debt with the Komorowskis, sold the estate to Piotr Komorowski in 1608. The new owner developed the manor into a stately home in the Renaissance style. In the mid-17th century, Sucha became the property of the Wielopolski family, and remained so for 200 years. Around 1708 the castle was extended and modernised following the efforts of Anna Wielopolska née Lubomirska. In the latter half of the 19th century, the palace belonged to the Branickis, and in the 1920s and 1930s to the Tarnowski family. During the war, the valuable collections of the castle's gallery and library perished.

After the war the castle in Sucha accommodated, among other functions, a school and a high forest administration office. In 1996 it was acquired by the local authorities. Today it houses the Museum of Sucha, the Municipal Culture Centre with a gallery, the WSTIE College of Tourism and Ecology, and the 'Kasper Suski' hotel and restaurant.

Built of stone and brick, the castle comprises three wings, with a courtyard between them open to the east. It is surrounded by two storey arcades in the southern and western wings with corner loggias, and a single-storey northern wing. The body of the castle is embellished with four towers, one of them bearing a clock. The sandstone used for door and window frames, plinths, and arcades bears the coats-of-arms of the palace's owners.

Worth visiting among the palace's interiors are the imposing Knights' Hall and the chapel in the clock tower, and the collection of the Municipal Museum stored on the higher floor of the southern wing. The Knights' Hall features beautiful beams supporting the ceiling, and a late-Renaissance fireplace with the Korczak and Nowina coats-of-arms corresponding to Piotr Komorowski and his wife Katarzyna née Przerębska respectively. The ceiling of the chapel is in the form of a canopy, and its walls are graced with fragments of polychromic murals.

From the south the palace is surrounded by a garden in the style of an English landscape park. Situated in the park, the Gardener's Lodge houses the Regional Chamber of the Society of Lovers of the Land of Sucha, and a neo-Gothic orangery.

Wzdłuż doliny rzeki Ropy malowniczo rozciągają się zabudowania wsi Szymbark. W XIV w. była ona tak znaczną i ludną osadą, że otrzymała prawa miejskie. Jednak szybciej rozwijające się sąsiednie Gorlice zdominowały go i pod koniec XVI w. Szymbark utracił status miasta. Należał on przez kilka wieków do możnego rodu Gładyszów, pieczętujących się herbem Gryf. W XVII w. przeszedł w ręce Strońskich, a następnie Siedleckich i Bronikowskich. Pod koniec XVIII w. należał do prałata gnieźnieńskiego, ks. Jana Bochniewicza. Później, opuszczony, popadł w ruinę. W XIX w. był użytkowany jako gorzelnia.

Pierwotny dwór Gładyszów istniał w Szymbarku w połowie XV w. Obecny został wzniesiony w latach 40. XVI w., a pod koniec tegoż wieku nastąpiła druga faza budowy dworu, kiedy to uzyskał on swój ostateczny kształt. Prawdopodobnie w latach 1589-1590 wzbogacił się o wystrój rzeźbiarski oraz dekorację sgraffitową ścian zewnętrznych. W 1656 r. został spalony przez wojska Rakoczego. Pomimo starannej odbudowy nie wrócił już do dawnej świetności. Dziś obiekt znajduje się pod opieką Muzeum Okręgowego w Nowym Sączu.

Kasztel zbudowany został na planie prostokąta o wymiarach dwadzieścia na trzynaście metrów, z kamienia łamanego i cegły. Piętrowy, posadowiony na wysokich piwnicach, posiada w narożach baszty alkierzowe, wzbogacone nadwieszonymi wykuszami. Budynek wieńczy arkadkowa attyka, a zdobią go pozostałości dekoracji sgraffitowej i ramowej.

Piwnice kasztelu są podzielone na dwa długie pomieszczenia, nakryte sklepieniami kolebkowymi. Parter mieści dwie izby oraz sień, a na piętrze znajduje się niewielka izba oraz duża, oświetlona z trzech stron sala. Pomieszczenia piętra miały charakter reprezentacyjny. Przylegające do nich narożne małe salki w alkierzach służyły celom mieszkalnym. W dwóch alkierzach zachowały się kominek i piec oraz reszty dekoracji malarskiej.

Kasztel w Szymbarku jest najlepiej zachowanym na ziemiach polskich przykładem prostokątnego, zwartego dworu obronnego z narożnymi alkierzami, zwieńczonego okazałą attyką. Jak dotąd nie udało się ustalić budowniczego kasztelu i wciąż nie wiadomo, skąd pochodzą wzorce do jego budowy. Być może wywodzą się one z terenów Italii lub z Węgier, gdzie Gładysze mieli rozległe kontakty.

SZYMBARK, dwór obronny

Stretched along the Ropa river valley, the village of Szymbark is pleasing to the eye. In the 14th century, the village grew in importance and its population increased in number so that it obtained the status of a town. However the neighbouring Gorlice grew even faster and gained precedence over Szymbark, which consequently lost its municipal rights towards the end of the 16th century. For several hundred years Szymbark belonged to the mighty Gładysz family whose coat-of-arms was a Griffin. In the 17th century, these lands were owned successively by the Stroński, Siedlecki, and Bronikowski families. Towards the end of the 18th century, the Szymbark estate was held by the prelate of Gniezno, priest Jan Bochniewicz. Later, abandoned, it fell into ruin. In the 19th century, it was used as a distillery.

The original manor of the Gładysz family in Szymbark was already in existence in the mid-15th century. The one we see today was constructed in the 1540s and further extended at the end of the same century – it is then that it acquired its final form. It probably received the elaborate sculpted ornaments and the sgraffito decoration of the outer walls in 1589-1590. In 1656, the Hungarian army of George II Rákóczi (1621-1660) burnt the manor down, and even though it was carefully restored, its golden age was long gone. Today it remains under the care of the District Museum in Nowy Sącz.

The castellated manor, or keep, was built on the plan of a rectangle 20×13 metres, using stone blocks and brick. Two storeys high, its foundations are formed of high vaulted cellars, and in the corners it features distinct rectangular towers with overhanging bays. It is finished with an arcaded parapet wall, and decorated with traces of sgraffito and frame decorations.

The cellars are subdivided into two elongated chambers covered with barrel vaults. On the ground floor we find two chambers and a vestibule, and on the upper floor, one small room and a large hall with windows facing in three directions. The upper rooms were grander, while the adjacent small rooms within the towers constituted the personal quarters of the residents. The latter feature an original fireplace, a stove, and traces of painted wall decorations.

Throughout Poland, the manor in Szymbark is perhaps the finest preserved example of a compact, rectangular castellated manor, with its characteristic corner towers and an elaborate parapet wall. So far, it has not been possible to establish which builder or architect constructed the Szymbark keep, and the dispute over the origins of the building is still open. We still do not know the sources upon which it was modelled. Perhaps they are to be found somewhere in Italy or Hungary, with which the Gładysz family was strongly connected.

SZYMBARK

Fortified Manor

WIŚNICZ, zamek

Nad zabudowaniami Nowego Wiśnicza dominuje wzniesiony na rozległym wzgórzu zamek. Pierwotna, gotycka budowla powstała tutaj w XV w. dzięki Kmitom herbu Szreniawa, do których Wiśnicz należał już w XIV w. Wcześniej osada wymieniana w dokumentach w 1242 r. była własnością klasztoru w Staniątkach. Rozbudowany w 1. poł. XVI w. staraniem Piotra Kmity zamek przybrał formę renesansowej rezydencji.

W 1593 r. zamek odkupił Sebastian Lubomirski, który chciał go przeznaczyć na siedzibę rodu. W latach 20. XVII w. syn Sebastiana, Stanisław, przekształcił renesansowy budynek w okazałą, wczesnobarokową rezydencję i zarazem warownię. Pracami kierował nadworny architekt Lubomirskich, Maciej Trapola.

Zniszczony i zrabowany w czasie najazdu szwedzkiego zamek zmieniał wielokrotnie właścicieli, by w 1901 r. powrócić w ręce Lubomirskich. Prace konserwatorskie rozpoczęto jeszcze w okresie międzywojennym, a po przejęciu zamku przez państwo w 1945 r. były kontynuowane. Obecnie obiekt znajduje się pod opieką Muzeum Okręgowego w Nowym Sączu i stanowi jego oddział. Część pomieszczeń zajmuje hotel „Kmita”.

Zamek otaczają fortyfikacje typu włoskiego w formie pięcioboku z bastionami na narożnikach. W bastionach mieściły się kazamaty, sale dla załogi i stajnie nakryte dachami lub nasypami ziemnymi. Od strony wschodniej znajduje się trójdzielna brama z większym, sklepieniem półkolistym, środkowym wjazdem dla wozów. Bramę zdobiją kolumny, belkowanie i woluty, a w jej zwieńcze-

niu znajduje się tablica z napisem dotyczącym rozbudowy zamku oraz herb Lubomirskich.

Mieszczący się pośrodku systemu obronnego zamek jest murowaną, czteroskrzydłową budowlą z czterema wieżami w narożach i piątą pośrodku skrzydła północnego. Wewnątrz zamku znajduje się dziedziniec z krążankami i okrągłą klatką schodową w północno-wschodnim narożniku. Nieodrodnym elementem zamku pełniącym rolę rodowej siedziby była kaplica z kryptą. Znajduje się ona w skrzydle wschodnim, a zdobiją ją wewnątrz stiuki Jana Chrzyciela Falconiego. W salach zamku można podziwiać piękne i niezwykle cenne wyposażenie: kamienne i marmurowe portale, kominki, sztukaterie i malowidła ściennie, a w krypcie pod kaplicą – sarkofagi Lubomirskich.

WIŚNICZ Castle

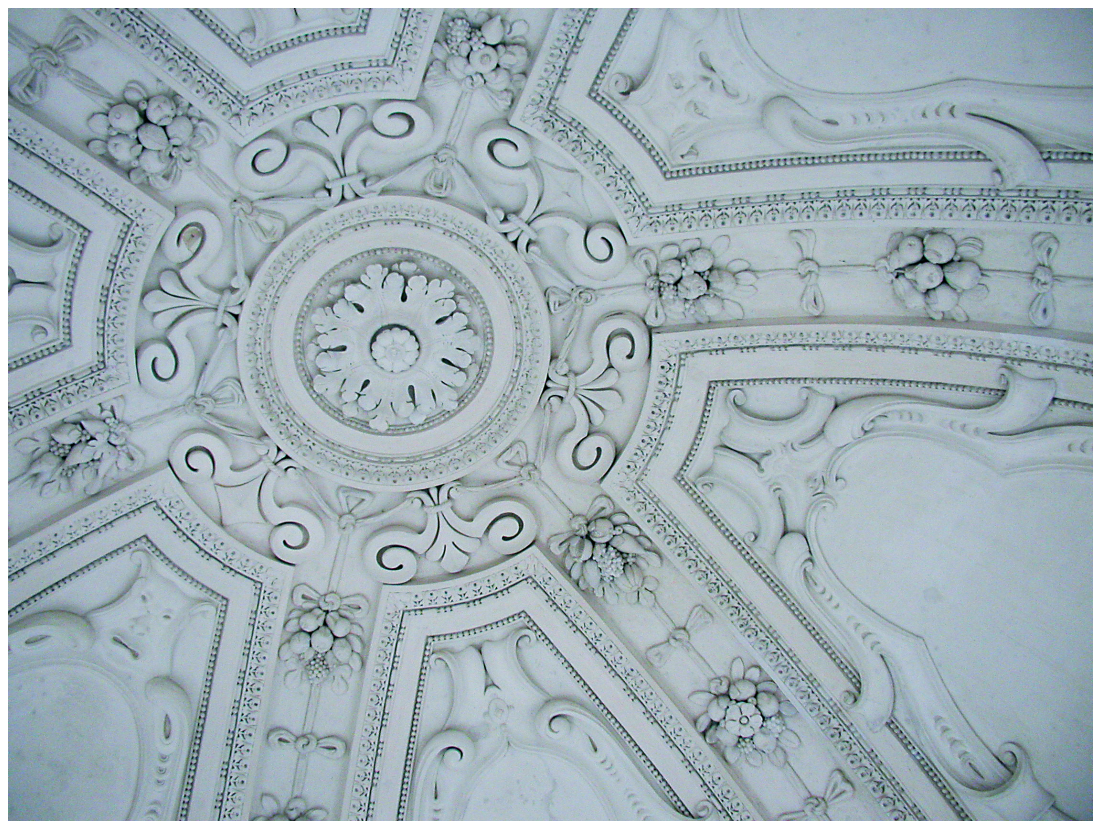
The castle, erected on a broad hilltop, is a dominant landmark of Nowy Wiśnicz. The original Gothic building was erected in the 15th century by the Kmita family of the Szreniawa coat-of-arms, who acquired the ownership of Wiśnicz in the previous century. The previous owner of the settlement, first mentioned in documents from 1242, was the monastery of Staniątki. The castle, extended in the first half of the 16th century under the supervision of Piotr Kmita, was turned into a Renaissance residence.

In 1593 the castle was bought by Sebastian Lubomirski, who intended to turn it into his family dwelling. In the 1620s his son Stanisław converted the Renaissance building into a glamorous castle and a fortress in early Baroque style. The remodelling was supervised by the Lubomirski family architect, Matteo Trapola.

Damaged and plundered during the Swedish raids, the castle changed hands several times, but eventually, in 1901, it was restored to the Lubomirski family. Reconstruction works were begun between the two world wars and were continued after the nationalisation of the castle in 1945. Nowadays the Regional Museum in Nowy Sącz takes care of the castle, which has become a local branch of the museum. Some of the rooms have been leased to the 'Kmita' hotel.

The castle is surrounded by Italian-style pentagonal fortifications with bastions in the corners of the ramparts. The bastions used to house the casemates, rooms for the troops, and stables, covered with roofs or embankments. The tripartite gate with a centrally located vast, semicircular entrance for the carts is situated in the eastern part of the fortifications. The gate is decorated with columns, beams and volutes and its finial encompasses a plaque with an inscription commemorating the castle's extension, accompanied by the Lubomirski family coat-of-arms.

The castle, situated in the middle of the fortification system, is a brick four-wing building. It has four corner towers, and the fifth one is located in the middle of the northern wing. The courtyard inside the castle has galleries and a round stairway in the north-western corner. In every seat of a noble family, a chapel with a crypt was indispensable. Here it is located in the eastern wing and its interior was decorated by Giovanni Battista Falconi. The rooms of the castle are beautifully and sumptuously equipped with stone and marble portals, fireplaces, mouldings and murals. The crypt under the chapel contains sarcophagi of the Lubomirskis.

Zator, położony nad Skawą w Kotlinie Oświęcimskiej, istniał jako wieś już w XII w. Prawa miejskie nadał mu w 1292 r. książę cieszyński Mieszko. W 1445 r. powstało księstwo zatorskie, które książę Janusz IV sprzedał w 1494 r. Janowi Olbrachtowi, z prawem dożywotniego władania. Kiedy w 1513 r. zginął ostatni książę zatorski, miasto stało się siedzibą starostwa, a ostatecznie, w 1564 r., włączono je do Korony. Dobra zatorskie kupił w 1778 r. starosta Fryderyk Piotr Dunin; później należały m.in. do Poniatowskich i Tyszkiewiczów. W 1833 r. stały się własnością Potockich.

Pierwotny zamek książęcy zbudowano tutaj po 1455 r. Przebudował go Fryderyk Piotr Dunin w 2. poł. XVII w. Obecny wygląd zamku to efekt prac przeprowadzonych w 1836 r. na zlecenie Aleksandra Potockiego przez Franciszka Marię Lanciego i Parysa Filippiego. Zamek stał się romantyczną rezydencją o cechach

neogotyku angielskiego. Jego wnętrza ozdobili Kajetan Goliński i Włoch Liatti. Zdewastowany w czasie II wojny światowej, później odrestaurowany, był m.in. siedzibą Rybackiego Zakładu Doświadczalnego. Obecnie rodzina Potockich czyni starania o odzyskanie majątku.

Zbudowany na wysokim brzegu Skawy zamek otoczony jest ogrodem krajobrazowym. Wejście na teren posiadłości prowadzi przez neogotycką, ceglana bramę z krenelażem. Murowany, dwupiętrowy zamek został założony na planie prostokąta, z aneksami przy krótszych bokach. Elewacja frontowa jest zaakcentowana czteropiętrową wieżą pośrodku, lekko wysuniętą przed lico ściany i zwieńczoną krenelażem. Nad oknami parteru widoczne są maswerkowe zdobienia w formie oślego tuku, a nad oknami piętra – gzymsy z arkadkami.

Wejście do budynku prowadzi przez neogotycki portal do sklepionej sieni z posadzką ozdobioną

herbem Potockich. Z niej na prawo wiodą drzwi do tzw. Sali Paprociowej, a za nią – do Sali Bluszczowej. Nakryte wielodzielnymi sklepieniami sale dekorowane są pasami malowanych liści paproci i bluszczu. Po lewej stronie sieni mieści się zdobiona barwnymi malowidłami Sala Myśliwska. Sklepienie sali, podzielone stiukowymi listwami na pola o różnym kształcie, wypełnia malowana dekoracja o motywach groteskowych oraz krajobrazy. W Sali Myśliwskiej zamku barwna polichromia pokrywa nie tylko sklepienie i ściany, ale również neogotycki piec i płyciny drzwi. Drzwi obramione są malowaną w kwiaty bordiurą, a w dekorację płycin wpleciono herby właścicieli zamku: Łąbędz, Pilawa Srebrna i Złota. Za Salą Myśliwską znajduje się Złota Sala, której sklepienie, dekorowane sztukateriami o motywach meandra i kasetonami z rozetami, było niegdyś ozdobione prawdziwym złotem.

ZATOR, zamek

Zator village, located by Skawa river in the Oświęcim Valley, has existed since the 12th century. It was granted town rights by Mieszko, Prince of Cieszyn, in 1292. The Principedom of Zator was established in 1445. Its ruler, Janusz IV, sold it to King Jan Olbracht in 1494, reserving for himself lifelong rights to the land. After the tragic death of the last Prince of Zator in 1513, the town became a seat of the starosty office, and eventually in 1564 it was incorporated into the royal domain. In 1778 the Zator estate was bought by the starost Fryderyk Piotr Dunin; its subsequent owners included the Poniatowski and Tyszkiewicz families. In 1833 Zator changed hands again, becoming a property of the Potocki Family.

The original castle was built some time after 1455 and remodelled by Fryderyk Piotr Dunin in the latter half of the 17th century. The castle owes its present appearance to the work commissioned by Aleksander Potocki and performed by Francesco Maria Lanci and Paris Filippi in 1836. The castle metamorphosed into a romantic residence in an English Gothic style. The interiors were decorated by Kajetan Goliński and an Italian architect named Liatti. The castle was ruined during the second world war and restored to accommodate – among other tenants – the Experimental Fishery Institute. Currently, the Potockis are striving to regain their property.

The castle is situated on a high slope descending to the Skawa river, and surrounded by a landscape park. The approach to the residence leads through the neo-Gothic crenellated brick gate. The brick two-storey castle has the shape of a rectangle, with annexes on the shorter sides. The front façade has a characteristic, centrally situated four-storey tower, which protrudes slightly from the wall. The tower is crenellated, its ground-floor windows crowned with arched tracery decoration, and in the upper floors embellished with arcaded cornices.

The building is entered through a neo-Gothic portal leading to a vaulted hall, its floor decorated with the Potocki family coat-of-arms. The door on the right opens onto the so-called 'Fern Room', adjoining the 'Ivy Room'. Both rooms are covered with multipartite vaults and decorated with painted belts of fern and ivy leaves. The 'Hunters' Room' situated to the left of the hall is decorated with colourful paintings. Stucco bands divide the vault into fields of varying shape, decorated with grotesques and landscape paintings. The colourful decoration of the Hunters' Hall covered not only the ceiling and the walls, but also the stove and door panels. The door is framed with a rim of painted flowers, and the panel features entwined coats-of-arms of the castle's owners: Łabędź, Pilawa Srebrna and Pilawa Złota. Decorated with stucco meanders and rosetted coffers, the vaulting of the Golden Hall adjacent to the Hunters' Hall was once gilded with true gold.

ZATOR Castle